

**M.A.ƏHMƏDOV**

*fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru, dosent*

DOI:10.48652/t8729-0082-7647-v

**Bakı Slavyan Universiteti**

(Bakı şəh., S.Rüstəm küç., 25)

## **AZƏRBAYCAN İNTERNET MEDIASINDA JURNALİSTİKANIN ETİK VƏ HÜQUQİ MEYARLARININ POZULMASI HALLARI**

**Açar sözlər:** Azərbaycan mediası, internet mediası, jurnalistika, etik norma və prinsiplər, media mütəxəssisləri, mediada etik pozuntu halları.

**Ключевые слова:** Азербайджанские медиа, интернет-медиа, журналистика, этические нормы и принципы, медиа-специалисты, случаи нарушения этики в СМИ.

**Key words:** Azerbaijani media, Internet media, journalism, ethical standards and principles, media specialists, cases of ethics violations in the media.

Müasir dövrdə Azərbaycanda “internet mediası” anlayışı geniş yayılmışdır. İndi ölkədə xeyli sayda dövlət, özəl və digər internet media qurumları fəaliyyət göstərməkdədir. Heç kimə sirr deyil ki, bu gün jurnalistikanın etik norma və prinsiplərinin ən çox pozulması halları elektron mediada, daha dəqiq desək, internet mediada baş verir.

Azərbaycan müstəqillik qazandıqdan sonra demokratikləşmə prosesində milli mediamız inkişaf etdi və demokratik ölkələrin informasiya məkanının bir hissəsinə çevrildi.

XXI əsrin ən böyük nailiyyətlərindən biri olan beynəlxalq internet şəbəkəsi yeni tipli kütləvi informasiya vasitələrinin (KİV) yaranmasına səbəb oldu. Hazırda Azərbaycanda çoxlu sayda onlayn qəzet fəaliyyət göstərir və ölkə ərazisində internet istifadəçilərinin sayı ilk günlərdən dayanmadan çoxalmaqdadır. Bu, cəmiyyətin ənənəvi KİV-in növləri ilə müqayisədə xəbər portallarına daha çox inanması və xüsusən də, onların operativ olması ilə bağlıdır. Amma bütün bunlarla bərabər internet istifadəçiləri elektron mediada etik problemlərin tez-tez pozulduğunu görəndə qeyri-peşəkar formada işləmiş hər hansı bir materialla rastlaşanda, sözsüz ki, onlar həm psixoloji, həm də mənəvi cəhətdən sarsılırlar.

İnternet mediada bu kimi hallar daha çox təqdim olunan yazıları cəlbədicə göstərməkdən ötrü, “qışqıran” başlıqların qoyulması və mətnə aidiyyəti olmayan foto-şəkillərin yerləşdirilməsi ilə müşahidə olunur. İlk baxışda oxucunu cəlb edən başlıq və fotosəkil mətnin məzmunu ilə üst-üstə düşməyəndə və ya vəhdət təşkil etməyəndə, təbii ki, burada oxucu məyus olur. Ona görə də jurnalist heç bir halda reyting naminə öz oxucusunu, dinləyicisini və tamaşaçısını məyus edərək onlar tərəfindən qazandığı az-çox etimadını itirməməlidir. Bunun üçün isə jurnalistin etik norma və prinsiplərə riayət etməsi kifayətdir.

Sözsüz ki, internet mediası yazılı mediadan çox formalar alıb və hazırda da istifadə edir. Dünyadakı oxucular tərəfindən hörmət və etibar edilən bir çox sayt, uzun bir tarixi olan qəzet və jurnalların onlayn nümayəndəliyidir: “The New York Times”, “Financial Times”, “The Guardian”. Digərləri isə dərhal internet layihələri olaraq dünyaya gəldi, rus dilində “Lenta.ru”, “Meduza, gazeta.ru” və digərləri bir çox seqmentdə məşhurdur. Veb və çap fərqli formatlara sahib olsa da, yaxşı onlayn media oflayn nəşrlərdən kifayət qədər yararlanı bilər.

On illərdir ki, çap mətbuatı adı başlıqlarını qoruyub saxlayır: “The Telegraph” oxucusu yalnız nəşrin mövzularını deyil, həm də hansı səhifələrdə ehtiyac duyduqları məlumatları tapacaqlarını da bilir. Onlayn mediada proqnozlaşdırma məzmunu tapmağı asanlaşdırır və oxucuların tanıdığı başlıqdakı tanış bir formatda nəşrə diqqət yetirmə şansını artırır. Şəbəkə artıq məşhur markalı formatlar hazırlamışdır: isti sosial və siyasi mövzular “Medusa”

kartlarında təhlil edilir, “Esquire”də həyat qaydaları siyasət, elm, sənət və şou-biznes sahələrindəki kult personajları ilə reportajlardan sitatlardır. “Medusa” ən çətin mövzunu oynaq bir şəkildə izah edə bilir.

Son səhifədə isə, bir əsrlik tarixə sahib olan ən hörmətli yazılı media belə əyləncəli materiallar yerləşdirməyə imkan verir: krossvordlar, məntiqi bulmacalar, lətifələr, gülməli faktlar və digər yazılar qəzetlərin arxa səhifələrində tapıla bilər. NYT əfsanəvi krossvordları veb formatına uğurla inteqrasiya etdi, eyni zamanda əyləncə hissəsinə interaktivliyi sayəsində yaxşı yer tutan viktorinalar əlavə etdi. “Meduza.io”-da cüzi xəbərlərdən ibarət olan bütün “Chapito” bölməsi var. Məsələn, burada, bir hipponun üzməyi necə öyrəndiyini; “RBC. Style” şou-biznes, gözəllik, moda, cihazlardan bəhs edir. “Kommersant.ru” saytında isə buna oxşar bir bölüm vardır. Burada əyləncə başlıqları ayrıca çıxarılır, əsas məzmunu müdaxilə etmir, buna görə, ümumiyyətlə, medianın ciddi qəbuluna zərər vermirlər (1).

Bütün dünyada medianın çap olunmuş versiyası ilə yanaşı internet saytları da mövcuddur. Azərbaycanda internet mediasının yaranma tarixinə və inkişafına nəzər yetirsək, bu, əsasən, 1996-cı ilə təsadüf edir. O vaxta qədər şəbəkə yalnız elektron poçtda məlumat yayımı kimi istifadə olunurdu. Rusdilli medialar arasında isə ölkədə ilk internet medianın təməli “Zerkalo” ([www.zerkalo.az](http://www.zerkalo.az)) qəzeti, Azərbaycan dilində “Yeni Müsavat” ([www.musavat.com](http://www.musavat.com)) qəzeti tərəfindən qoyuldu. “Turan” İnformasiya Agentliyi eyni zamanda internet vasitəsilə məlumat yaymağın qurucularından biri ([www.turan.az](http://www.turan.az)) hesab olunur.

Daha sonra “Azadlıq” qəzetinin ([www.azadliq.az](http://www.azadliq.az)), “525-ci qəzet”in ([www.525ci.com](http://www.525ci.com)), “Ayna” (güzgü) qəzetinin ([www.ayna](http://www.ayna)), “Bizim Əsr” qəzetinin (<http://bizimasr.media-az.com/>), “Azərbaycan” qəzetinin (<http://www.azerbaijan-news.az/>), “Zaman” qəzetinin ([www.zaman.com.az](http://www.zaman.com.az)) və “Trend” İnformasiya Agentliyinin internet ünvanı ([www.trend-az.com](http://www.trend-az.com)) olmuşdur. Azərbaycanda ilk elektron qəzetə gəlincə, bu, 1990-cı illərdə fəaliyyətə başlayan “Vətəndaş Cəmiyyəti” olub. “Bakutoday.net” isə 2000-ci illərdə fəaliyyətə başlayan ingilis dilindəki ilk onlayn qəzetdir. Bu, Qafqaz və Xəzər bölgələri üçün ingilis dilində çıxan bir qəzetdir (2).

Lakin, bu illər ərzində jurnalistika sahəsində etik problemlərin həlli istiqamətində bir sıra mühüm işlər görülsə də, hələ ki, bu sahədə ciddi problemlər qalmaqdadır.

İnternet mediasında çalışan jurnalistlər yaranmış şəraitdən geniş istifadə edərək özlərinin informasiya almaq və yaymaq hüquqlarından lazımınca bəhrələnilir. Amma, təəssüf ki, onlara yaradılmış bu imkanlara baxmayaraq baş vermiş hər hansı bir olayla bağlı xəbərin dəqiqliyini onun operativliyinə qurban verərək bir çox hallarda jurnalistikanın etik prinsipləri və normaları ilə bağlı kobud pozuntulara yol verməkdən çəkinmirlər. Əlbəttə, bu sahədə olan problemləri aradan qaldırmaq üçün ölkədə istər dövlət, istərsə də QHT-lər tərəfindən mütəmadi olaraq treninqlər, maarifləndirici tədbirlər – layihələr həyata keçirilir. Ancaq hələ ki, bu vaxtadək istənilən nəticə əldə olunmayıb.

Media mütəxəssisləri hesab edirlər ki, bu sahədə lazımi nəticəyə nail olmaq üçün internet mediada özünütənzimləmə mexanizmi yaradılmalıdır. Bu mexanizm kənar təsirlərdən tam azad olunmalı və yalnız onun öz təmsilçiləri vasitəsilə idarə olunaraq reallaşdırılmalıdır.

Əlbəttə, Azərbaycan Mətbuat Şurasının “Jurnalistlərin peşə davranışı kodeksi” qəbul olunsada, onun praktikada tətbiqi müəyyən problemlərlə müşahidə olunur. Çünki müstəqil, özəl, dövlət və digər media qurumları vardır. Bundan əlavə internet mediası geniş vüsət tapdığından sosial şəbəkələr, bloqlar yaranıb ki, onların istifadəçiləri də özlərini jurnalist adlandırırlar. Bu şəxslərin də fəaliyyətində internet mediada müxtəlif etik davranış normalarının pozulması hallarına rast gəlinir.

Azərbaycan Jurnalistlər Şəbəkəsi İctimai Birliyinin (AJŞ İB) Gəncə şəhərində keçirdiyi “İnternet mediasında peşə etikası” adlı konfransda İB-nin sədri Ayaz Mirzəyev layihənin həyata keçirilməsində əsas məqsədin ölkənin internet mediasında jurnalistlərin peşə etikası ilə bağlı yol verdikləri pozuntuların müzakirəsi, eləcə də, bu istiqamətdə tənzimlənmə yaratmaq

üçün təkliflərin hazırlanması istiqamətində addımlar atmaqdan ibarət olduğunu qeyd edir.

Jurnalistlərin KİV-də, xüsusən, yeni mediada etik davranış qaydalarını pozması halları yolverilməzdir. Azərbaycan hüquqi və demokratik ölkədir və burada mətbuat azadlığı vardır. İndi çap və print media nə istəyirsə, yazır. Lakin insanların şəxsi həyatına müdaxilənin qanunsuz olması hər bir jurnalistə bildirilməlidir. Sözsüz ki, bütün məmurlar haqqında yazmaq olar və bu, həmin şəxslərin öz nöqəslərini görməsinə yardım etmiş olur. Amma nə ənənəvi mediada, nə də internet mediasında milli mentalitetə xələl gətirən, həmçinin ailə məsələlərinə toxunmaq və insanları təhqir etmək qəbul edilə bilməz.

Jurnalistlərin Həmkarlar İttifaqının sədri (JuHI) Müşfiq Ələsgərlinin fikrincə isə mətbuatın dövrü tənzimlənməsi mərhələsi artıq geridə qalıb. Bütün qanunvericilik artıq demokratikləşib. Azərbaycanda medianın tənzimlənməsi istiqamətində bütün inzibati resurslar ləğv edilib və ilk dəfə olaraq Azərbaycanın timsalında MDB məkanında medianın özünü tənzimlənməsi baş verib: “Bütün dünyada medianın fəaliyyətinə nəzarət edəcək iki vasitə mövcuddur. Biri qanunvericilik, digəri isə jurnalistlərin peşə-davranış qaydalarıdır. Azərbaycan o ölkələrdəndir ki, jurnalistlərimiz demokratik mühitə tez uyğunlaşdılar. Qısa müddətdə – 1991-ci ildən 2000-ci ilə qədər sürətli yol keçərək sanki demokratik dünyanın informasiya məkanının tərkib hissəsinə çevrilə bildilər. Amma bizim hələ də etik prinsiplərə əməl olunması ilə bağlı ciddi problemlərimiz var. Etik prinsiplərin pozulmasından ən çox problemlər yaşayanlar da bizim icra strukturlarıdır”.

JuHI sədri Mətbuat Şurasının tərkibindəki şikayətlər üzrə komissiyaya daxil olan məktublarda icra strukturları, ayrı-ayrı məmurlar, dövlət qurumları, adi vətəndaşlar və iş adamlarının mediada hüquq pozuntuları ilə bağlı şikayətlərinin yer aldığını da qeyd edib. Bu şikayətlər qəzet və jurnallar, agentliklər və internet mediası ilə əlaqədardır: “Bu da medianın standartlara münasibətinin bir göstəricisidir. Hal-hazırda sosial media ilə bağlı çox ciddi problemlər yaşanır. Yeni media çoxşaxəli sahədir. Bura ənənəvi medianın internet resurslarından tutmuş, sosial şəbəkələr, xəbər portalları, bloqlar və digərləri daxildir. Təkcə Azərbaycanda deyil, bütün dünyada yeni medianın tənzimlənməsi ilə bağlı ciddi müzakirələr gedir: Problemin kökündə “Necə edək ki, həm insanların internet istifadəsində azadlıqları əllərindən alınmasın, həm də bu sahədə tənzimlənmə həyata keçsin” sualı dayanır. İstənilən halda tənzimlənmə həm nəzarət, həm də hansısa məhdudlaşma deməkdir. Buna görə də həmin azadlığı məhdudlaşdırmadan bu tənzimlənmə prosesini həyata keçirmək lazımdır. Variantlar budur ki, internet mediada özünü tənzimləmə mexanizmi qurulmalıdır. Bu tənzimləmə başqa təsirlərdən azad olmalı, məhz təmsilçilərin özləri vasitəsilə həyata keçirilməlidir”.

Əlbəttə, internet media texnoloji baxımdan həyatımıza girsə də, onun fəlsəfi mahiyyətinin tənzimlənməsi haqqında insanlar çox az bilgiyə malikdir. Əksər insanların qanunvericilikdən xəbərsiz olması bu problemlərin yaranmasına səbəb olur.

Əslində, insana böhtan atmaq, onu təhqir etmək, istər internet media olsun, istərsə də ənənəvi media – bunlara qanunla qadağa qoyulur. Bir çox insanlar bu qaydanı bilməyərəkdən pozurlar. Çıxış yolu kimi sonradan özlərinə məxsus saxta profillər yaradaraq, saxta linklər vasitəsilə başqa adlarla qeydiyyatdan keçirlər və başqalarına qarşı belə addımlar atmağa davam edirlər. Lakin, çoxları bilir ki, İP kodlar vasitəsi ilə bu adamların izlənməsi, yaxalanması mümkündür. Qanunvericilikdə bu cür proseslərin həyata keçirilməsi üçün əsas olması yetərlidir. Odur ki, bu sahədə maariflənməyə böyük ehtiyac vardır. İndi Mətbuat Şurasının atdığı addımlar ona hesablanıb ki, artıq internet media ciddiyyə alınsın və onlar yazdıqları fikirlərə görə məsuliyyət daşdıqlarını hiss etsinlər.

Müasir dövrdə internet medianın bir qoluna çevrilmiş sosial medianın da yaratdığı problemlər az deyil. Bu barədə “Zaman Azərbaycan” qəzetinin baş redaktoru Süleyman Ünal qeyd edir ki, “Biz hamımız mediayıq. Ancaq hər kəsin haqqında nəşə yazılsa, o, rahatsız olur. Ona görə özümüzlə qarşı nə cür davranış istəyiriksə, başqalarına qarşı da elə davranış nümayiş

etdirməliyik. Sosial media yeri gəldikcə yaxşı və geniş istifadə olunan, həm də yeri gəldikcə pis vəziyyətə düşülən sahə olmağa başlayıb”.

Sözsüz ki, sosial mediada bir çox həvəskar jurnalistlər jurnalist etikasının etik prinsipləri və normalarını, ümumiyyətlə, bilmədiklərindən, eyni zamanda, özlərini hər şeyə qadir kimi tam sərbəst hiss edirlər. Bu yanaşma isə cəmiyyətdə haqlı narazılıqlar doğurur və peşəkar jurnalistikaya olan etimadı köklü şəkildə azaltmış olur.

Azərbaycanda internetin sürətlə inkişaf etməsi müvafiq olaraq internet media orqanlarının sayı əhəmiyyətli dərəcədə artırıb və təbii ki, belə olan halda operativlik baxımdan yeni tələblər meydana çıxıb. Lakin bu tələblər peşə prinsiplərinə də fərqli yanaşma zərurətini yaratmışdır. Şübhəsiz ki, yaranmış vəziyyətə uyğun davranmaq, cəmiyyətin və medianın mənafeyini uzlaşdırmaq media ictimaiyyətinin özünün də ictimai sifarişi kimi diqqət çəkir.

Avropa Birliyi və Avropa Şurasının Azərbaycanı, Gürcüstanı, Moldovanı, Ukrayna və Belarusu hədəf qrupu kimi seçdiyi birgə layihəsi əsasında baş tutan tədbirdə Azərbaycan tərəfdən Mətbuat Şurasının sədri Əflatun Amaşov və Şuranın İdarə Heyətinin üzvü, Demokratik Jurnalistlər Liqasının sədri Yadigar Məmmədli iştirak ediblər. Tədbirdə şəbəkəyə üzv təşkilatların ötən müddətdə gördükləri işlər barədə hesabatlar dinlənilib. Ə.Amaşov özünütənzimləmə orqanlarında etik dilemmalar mövzusunda məruzə edib, rəhbərlik etdiyi qurumun təmsalında mövcud sahədə meydana çıxan problemlərdən söz açıb.

“Əlbəttə, ilk baxışdan ənənəvi media üçün etik tələblərin onlayn mediaya da asanlıqla tətbiq edilə biləcəyini düşünmək mümkündür... Ənənəvi KİV fəaliyyətini peşə etikasına əsasən qurur. Eyni zamanda burada qanunlara da riayət var. Yəni, qanunlar, belə demək mümkünsə, peşə etikasının qarantı rolunda çıxış edir. Nəhayət, böyük ölçüdə peşə etikasına riayət edən media orqanı qanunlara da riayət etmiş sayılır. Bu müstəvidə fərqliliklər çox az təsadüf edilir. Ancaq internet media üçün belə bir məsuliyyət yükü yoxdur. Ona görə də onları etik prinsiplərə əməl etməyə çağırmaq bəzən çətin olur. Nəticədə bir çox hallarda təkə etik pozuntuların yox, elə qanun pozuntularının da çox hissəsi internet medianın üzərinə düşür” (4).

Müasir dövrdə internet mediada özünə yer etmiş sosial medianın da hazırda jurnalistikanın etik norma və prinsiplərini daha çox pozan sahə olduğu müzakirə edilən məsələlərdəndir. Mövcud vəziyyət barədə mənfəi fikirlər söylənlər olsa da, lakin, bu sahədə vəziyyətin elə də acınacaqlı olmadığını deyənlər də vardır.

Böyük Britaniyanın Azərbaycandakı səfirliyinin və USAİD-nin dəstəyi ilə İREX-Azərbaycan təşkilatının Bakıda “Sosial mediada etika” mövzusunda keçirilən konfransda QHT təmsilçiləri, jurnalistlər, onlayn media sahəsində ekspertlər iştirak edərək öz fikirlərini bölüşüblər.

Məsələn, media hüququ üzrə ekspert Ələsgər Məmmədlinin fikrincə, Azərbaycanda sosial media çox sürətlə inkişaf edir və ənənəvi medianın müəyyən mənada yaratdığı boşluğu da doldurmağa müvəffəq olur: “Etik standartlara gəldikdə isə durum o qədər də yaxşı deyil. Hələ də müəyyən problemlərimiz qalır. Sosial media üzərindən paylaşılan xəbərlərə və digər informasiyalara baxırsan ki, balans saxlanılmayıb. Yəni, tərəflərin mövqeyi, qərəzsizlik prinsipləri nəzərə alınmır, vacib məqamlar operativliyə qurban verilir. Bunun nəticəsində dəfələrlə yanlış informasiyaların yayıldığını hər kəs bilir. Bu, ciddi problemdir. Təəssüf ki, narazı qaldığımız məqamlar bununla bitmir. Sosial medianın digər ciddi problemi odur ki, xüsusilə, sosial şəbəkələrdə bəziləri fikirlərini sərbəhd tanımadan ifadə edirlər” (5).

Sözsüz ki, jurnalistin istənilən məsələ barədə özünəməxsus müəyyən düşüncələri ola bilər. Bu, normal haldır. Lakin bu, ona başqasını təhqir etmək üçün əsas vermir. Çünki, bəzən insana elə hadisələr təsir edə bilər ki, o, durumla bağlı çox kobud ifadələr işlətmək istəyər. Amma unutmamaq olmur ki, kim olursan ol, sənə deyildiyi zaman qəbul etmədiyin sözü başqaları üçün söyləməyə haqqın yoxdur. Təhqiramiz ifadələr yaymaq jurnalist üçün yolverilməz haldır. Bu üzdən də sosial medianın etik problemlərindən narazı olanların sayı heç də az deyil. Aydın məsələdir ki, sosial medianın əhatə dairəsi ənənəvi mediaya nisbətən daha genişdir. Bildiyimiz kimi ənənəvi mediada redaktorlar fəaliyyət göstərir. Müxbirlər isə bəlli

bir kateqoriyanın insanları, əsasən, jurnalistlərdir. Sosial mediada isə vəziyyət bir qədər fərqlidir. Bura istənilən sahənin və ya peşənin insanı daxil ola bilər və belələrinin əksəriyyəti nə qəzetdə, nə də televiziya təcrübəsi olan insanlardır. Bu üzdən jurnalistikanın imicini qorumaq naminə sosial mediada olan şəxslər gərək etik məsələlərdə daha diqqətli olsunlar.

Əlbəttə, bəzi jurnalistlər və media mütəxəssisləri sosial mediada müəyyən tənzimləmələr etmək üçün qanunvericiliklə dəyişikliklərə ehtiyac olduğunu deyirlər. Amma bu, heç də uğurlu çıxış yolu deyil. Çünki internet üzərindən həyata keçirilən fəaliyyətlər bir ölkənin daxili ilə məhdudlaşmır. İnternet çərçivəsiz məkandır və virtual olaraq bütün dünyanı əhatə edir. Bu üzdən də baş verən prosesləri bir ölkənin qanunu ilə idarə etmək, tənzimləmək mümkün olan deyil. Burada ən yaxşı çıxış yolu yalnız özünü tənzimləməyə üstünlük verilməsidir. Daha çox maarifləndirmə işi aparılmalı, insanlara sosial mediada davranış qaydalarının necə olması aşılmalıdır. Mövcud vəziyyətin daha da yaxşılaşdırılması üçün sosial medianın mahiyyətini geniş şəkildə yaymaq, təbliğ etmək lazımdır. Etik çərçivədə özünü necə ifadə etmək, başqalarının fikirlərinə münasibət bildirmək, müzakirə və mübahisələrdə daha ədəbli şəkildə iştirak etmək iştirakçılara ətraflı şəkildə başa salınmalıdır. Şübhəsiz ki, bu işdə istər onlayn, istərsə də ənənəvi medianın üzərinə çox böyük vəzifə düşür.

Sosial şəbəkələrdə yayılanlar başqalarına zərər verə bilər. Bu üzdən də hər kəs bilməlidir ki, sosial media da eyni ilə qəzet, jurnal, televiziya, radio kimi çox önəmli bir kütləvi informasiya vasitəsidir. Odur ki, ənənəvi KİV-in həm başqalarına yönəlik hüquq və azadlıqlar baxımından, həm də yaydıqları məhsulun keyfiyyət və doğruluğu baxımından məsuliyyətli olması əsas prinsiplərdən biri olduğu kimi, sosial media da bu istiqamətdə inkişaf etdirilməlidir.

Jurnalistikanın etik və hüquqi meyarlarına diqqət edəndə bu peşənin ali məqsədinin həqiqət və jurnalistlərin isə peşəkarlığı əsas götürülür. Bu o deməkdir ki, jurnalist heç bir fakt və fikri saxtalaşdırmamalı və ya qəsdən təhrif olunmuş şəkildə təsvir etməməlidir. Bu fikirlər Azərbaycan Jurnalistlərinin Peşə Etikası Kodeksində əks olunub (6).

Bəlkə də, fikirləşmək olar ki, media əhli bu prinsiplərə əməl etsə, bir çox problemlərdən yan keçmək olar. Lakin, medianın iqtisadi idarəetmə sistemi, daha geniş auditoriya toplamaq iddiası, cəmiyyətdə müxtəlif güc sahiblərinin maraqları fərqli məqamları diktə edir. Bu normal hal olsa da, belə hallarda etik prinsiplərdən uzaq düşməyə və məsuliyyətin azalmasına gətirib çıxarır.

Bəzən Azərbaycanda jurnalistikasında peşəkarlığın aşağı olmasından, müasir medianın geri qalmasından danışılır. Bir çoxlarının bu peşəkarlığı və yaxud qeyri-peşəkarlığı necə və hansı meyarlarla müəyyənləşdirdiyini müəyyən etmək çətindir. Lakin məlum olan odur ki, istər elektron mediada ciddi proqramlar, istərsə də çap mətbuatında qeyri-obyektiv və ya oxucunu öz hay-küyü ilə aldadan yazılar geniş auditoriya tərəfindən o qədər də maraqla qarşılanmır.

Bu yerdə etik məcəllə, jurnalist etikası və digər məqamlarla bağlı bəzi xarici ölkələrin təcrübəsinə diqqət yetirmək pis olmazdı. Ümumiyyətlə, dünyanın 40-a yaxın ölkəsində jurnalist təşkilatları etika məcəlləsini qəbul ediblər. Bu sənədlərdə birmənalı olaraq ən ümumi prinsiplər, faktların doğruluğu, dəqiqliyi, yoxlanması və sairə nəzərdə tutulur. Əcnəbi ölkələrin qəbul etdiyi həmin etika məcəllələrində jurnalist məsuliyyəti və vicdanlığı, təqsirsizlik prezumpsiyası və fərdin müdafiəsi, informasiya azadlığı, məlumatların azad əldə edilməsi, mənbələrin konfidensiallığı peşə sirri və s. məcəllədə əks olunur. Bunun işlənmiş mükəmməl ən son nümunəsi İtaliya Mətbuatının Milli Federasiyası və Milli Jurnalistlər Şurası tərəfindən qəbul edilən Jurnalistlərin Vəzifələri haqqında Xartiyadır. Media quruluşlarının əsas prinsipləri bunlardır: "Etibarlılıq, ədalətlik, balanslılıq və qərəzsizlik". Avropa məkanında etibarlı informasiya bu məlumatın bütün mahiyyətini əhatə edir. Həmin ölkələrin media təcrübəsi göstərir ki, etibarlı informasiya mənbəyi olmaq üçün jurnalist heyəti hər gün sübut etməlidir ki, informasiya ədalətlidir, dəqiqdir və bütün baxışlar üçün açıqdır. Demokratik proseslərə dəstək vermək məqsədilə media ilk növbədə vətəndaşların maraqlarına əsaslanan mövzuları işıqlandırır.

Əlbəttə, xarici medianı heç də ideallaşdırmaq olmaz. Çünki müstəqil KİV-in problemsiz

olduğunu düşünmək sadələvhlük olar. Lakin amerikalı jurnalist Coan M.Lisoskin “Amerika cəmiyyətini düşündürən, narahat edən məsələnin gündəmə gətirilməsi vətəndaşın marağına xidmətdir, ona görə də biz həqiqəti təkrarlamaqdan çəkinmirik”, deməsi tamamilə məntiqə uyğundur (7).

Sonda onu qeyd edək ki, Azərbaycan KİV-i də əsassız qalmaqallardan uzaq olaraq cəmiyyəti düşündürən, narahat edən məsələləri gündəmə gətirməkdən, ciddi yazıları yazmaqdan, həqiqəti söyləməkdən çəkinməməlidir. Media mənsubu diqqəti əsas oyunçuların hərəkətlərindən daha çox, hadisələrin mahiyyətinə yönəltməlidir. Bu yerdə Hötenin, “Həqiqəti həmişə təkrarlamaq lazımdır, çünki ətrafımızda daim yanlış fikirləri təbliğ edənlər olur” ifadəsi hər bir jurnalistin devizi olmalıdır.

### Ədəbiyyat

1. İnternet mediası yazılı mediadan nə alır. Giraff.io 10 oktyabr 2017
2. İnformasiya və kommunikasiya texnologiyalarının inkişaf etdirilməsi. Ekspres. -2013. -14 iyun. -S.9. <http://www.anl.az/down/meqale/express/2013/iyun/314678.htm>
3. İnternet mediada etik problemlər <http://kaspi.az/az/internet-mediada-etik-problemler/pages/q.pdf> 09 İyul 2013, 13:22
4. "İnternet medianı etik prinsiplərə əməl etməyə çağırmaq bəzən çətin olur" [https://mia.az/w243188/internet-mediani-etik-prinsiplere-emel-etmeye-chagirmaq-bezen-chetin-olureflatun-amashov-beynelxalq-tedbirde-\(foto\)16-06-2016](https://mia.az/w243188/internet-mediani-etik-prinsiplere-emel-etmeye-chagirmaq-bezen-chetin-olureflatun-amashov-beynelxalq-tedbirde-(foto)16-06-2016) [13:18]
5. Sosial mediada etik prinsiplərə əməl olunmur <http://kaspi.az/az/sosial-mediada-etik-prinsiplere-emel-olunmur> 19 Mart 2014, 10:54
6. Azərbaycan Jurnalistlərinin Peşə Davranışı Qaydaları <http://www.presscouncil.az/az/code-of-professional-ethics-for-journalists-in-azerbaijan>
7. Jurnalistikada etik və hüququ meyarlar 7 Oktyabr 2011, 12:22 | MEDİA <https://modern.az/az/news/17679>

**M.A.Axmedov**

#### Случаи нарушения этических и правовых критериев журналистики в Азербайджанских интернет-медиа

##### *Резюме*

После обретения Азербайджаном независимости в процессе демократизации наши национальные медиа развивались и стали частью информационного пространства демократических стран.

К сожалению, сегодня в Азербайджане наиболее частые случаи нарушения этических норм и принципов журналистики происходят в электронных медиа, точнее, в интернет-медиа.

Но журналист ни в коем случае не должен терять доверие, которое они получили, разочаровав своего читателя, слушателя и зрителя ради рейтинга. Для этого журналисту достаточно соблюдать этические нормы и принципы.

**M.A.Ahmedov**

#### Cases of violation of ethical and legal criteria of journalism in Azerbaijan online media

##### *Summary*

After Azerbaijan gained its independence in the process of democratization our national media developed and became part of information space of democratic countries.

Unfortunately, today in Azerbaijan the most cases of violation ethical norms and principles of journalism occur on electronic media, more precisely on online media.

Nevertheless, journalists in no case should lost trust that they gained by disappointing their reader, listener or viewer in order to get higher rating. To do so, journalists must follow ethical norms and principles.

*Rəyçi: filol.f.d., dos. Ə.Ç.Ağamirzəyev  
Redaksiyaya daxil olub: 10.02.2022*